

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 55., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, prosinac 2008.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

O NEOTUĐIVOSTI I OTUĐIVOSTI

Tomislav Frleta

Neutuđivost¹ je tema koja već gotovo sto godina privlači pozornost jezikoslovaca diljem svijeta. Službenim se datumom njezina ulaska u jezikoslovnu problematiku smatra 1916. godina kada L. Lévy-Bruhl objavljuje članak u kojem ističe kako postoje jezici koji različito izražavaju pojmove koji osobi neutuđivo pripadaju od onih koji joj pripadaju na otuđiv način. Vrlo su brzo jezikoslovci uočili da se ono što je Lévy-Bruhl govorio za melanezijske jezike može primijeniti na indoeuropske pa i na gotovo sve svjetske jezike. Naime, većina jezika u zasebnim izrazima upotrebljava pojmove koje pojedino društvo smatra neutuđivim (na primjer, dijelovi tijela ili rodbinski nazivi). Ti se izrazi nazivaju neutuđivima ili implicitnima.

Najtipičniji je takav izraz² *dativ neutuđivosti*:

Zubar mu_i je izvadio zub_i.³

¹ Iskreno zahvaljujem profesoru Mili Mamiću što me je poticao da objavim ovaj rad te na podršci tijekom pisanja.

² Od ostalih izraza valja navesti *član neutuđivosti* (*Dižem_i ruku_i*, fr. *Je lève la main*) odnosno *akuzativ neutuđivosti* (*Uhvatio ga_i je za ruku_i*, fr. *Il l'a pris par la main*).

³ Slovom _i koje se dodaje na subjekt i objekt neutuđivosti označava se inkluzija, tj. neutuđiv odnos između dvaju pojmova.

Glavno je obilježje tog izraza da se dativom osobne zamjenice (rjeđe i imenice) implicitno upućuje na subjekt neotuđivosti⁴ koji je u odnosu s neotuđivim pojmom (u našem primjeru to je imenica *zub*). Isto tako, jedno je od obilježja i činjenica da je glagol dvovalentan, no zbog posebnog odnosa u kojem se nalaze subjekt neotuđivosti i objekt neotuđivosti, glagol može postati i trovalentan: *izvaditi nešto; izvaditi nekome nešto*.

S druge strane, posvojnost je tema koja je u jezikoslovlju prisutna odavno. Dosta je sjetiti se latinskog naziva za posvojne zamjenice ili naziva koji se često nalaze u hrvatskim gramatikama:⁵ *posvojni* ili *posesivni genitiv*, *posvojni* ili *posesivni pridjev*, *posesivni atribut*, *posesivnost* pa da se u to uvjerimo. Posvojnost se, za razliku od neotuđivosti, odnosi na pojmove koje možemo otuđiti pa se stoga u skladu s tim ovdje naziva otuđivošću.⁶

Posvojnost/otuđivost izražava se pomoću eksplicitnih izraza, tj. izrazima u kojima su subjekt i objekt posvojnosti na jasan ili eksplicitan način dovedeni u odnos. Tu se u prvom redu misli na posvojne zamjenice, posvojni genitiv te glagol *imati*.

Usporedimo li dativ neotuđivosti kao najtipičniji izraz neotuđivosti s npr. posvojnomo zamjenicom kao vrstom riječi koje je prvotna uloga označiti komu što pripada, možemo vidjeti kako se u oba slučaja pojavljuje osoba u zamjenici (osobnoj, odnosno, posvojnjoj) kao označitelj hijerarhijski višeg pojma u odnosu na hijerarhijski niži pojam⁷ s kojim je osoba u vezi.

Srce, *mi*_i jako lupa.

Moja kuća ima crveni krov.

U primjeru u kojem se izražava odnos neotuđivosti, osobna zamjenica u dativu (*mi*) odnosi se na osobu (hijerarhijski viši pojam) kojoj pripada *srce* (hijerarhijski niži pojam odnosno objekt neotuđivosti). U primjeru za otuđivost, posvojna zamjenica *moja* odnosi se opet na osobu koja je u odnosu s objektom posvojnosti – *kućom*.

Drugim riječima, odnos između subjekta i objekta neotuđivosti kao i između subjekta i objekta otuđivosti (posvojnosti) uspostavlja se između pojma i osobe kojoj dotični pojam pripada ili je u bilo kakvu odnosu s osobom.

---

⁴ Usporedi nazivlje u sljedećih autora: Hudeček, 2006. – *subjekt posjedovanja, objekt posjedovanja te posjedovatelj, posjedovanik*; Matasović, 2002. – *possessor, possessum*; Mićanović, 2001. – *subjekt i objekt posvojnosti*.

⁵ Npr. Težak, S., Babić, S., 2000.; Silić, J., Pranjković, I., 2005.

⁶ Jasno je da je pojam *posvojnost* već ustaljen i općeprihvaćen. Stoga bi bilo uzaludno inzistirati na njegovoj zamjeni pojmom *otuđivost*. Naime, prema ustaljenoj podjeli posvojnosti, neotuđivost je tek jedna od mnogobrojnih podjela posvojnosti. To je jedina „vrsta“ posvojnosti koja se izražava zasebnim izrazima dok se sve druge vrste isključivo temelje na logičkom odnosu između subjekta i objekta posvojnosti.

⁷ Hijerarhijski viši pojam jest ujedno i subjekt neotuđivosti dok hijerarhijski niži pojam odgovara objektu neotuđivosti.

Dakle, u oba slučaja i u oba odnosa (neotuđivom i otuđivom) kao jedno od glavnih obilježja pojavljuje se osoba (jednom u osobnoj zamjenici u dativu, drugi put u posvojnoj zamjenici). To daje za pravo smatrati da je upravo osoba središte i ključni pojam u oba odnosa.

Kao najveća razlika između tih dvaju odnosa može se istaknuti način na koji se oni ostvaruju. U neotuđivosti je osoba unaprijed dovedena u odnos s pojmom dok u otuđivosti osoba svjesno ulazi u odnos s pojmom. Drugim riječima, neotuđivost bismo mogli opisati kao datost ili unaprijed zadani odnos na koji osoba ne može utjecati; otuđivost je, s druge strane, mogući odnos koji osoba može ostvariti vlastitim djelovanjem. Taj odnos nije unaprijed zadani.

K tome se može dodati da neotuđivost čine pojmovi čiji je broj ograničen (zastvoreni skup) dok je broj pojmova koji se smatraju otuđivima neograničen (otvoreni skup).

Taj se odnos može prikazati na sljedeći način:

Neotuđivost se nalazi iza osobe i na pojmove koji se nalaze u području neotuđivosti osoba ne može djelovati, tj. ne može promijeniti svoj odnos spram njih. Oni su kao takvi zadani i smatraju se i izražavaju kao neotuđivi.

Otuđivost se nalazi u području ispred osobe i na otuđive pojmove osoba može djelovati u smislu da može promijeniti svoj odnos spram njih. Naime, osoba sama može odrediti, na primjer, želi li ili ne kupiti neki auto i na taj način utjecati na odnos koji ima ili može imati s tim autom. Ona ga može kupiti i tako stvoriti odnos posvojnosti koji opet može razvrgnuti ako taj isti auto proda nekome drugome. No, osoba ne može stvoriti neotuđiv odnos između sebe i auta jer je neotuđivost, kako sam već napomenuo, unaprijed zadani odnos u koji je osoba dovedena bez svojeg znanja i volje.

Uzmimo, primjerice, dva pojma: jedan koji se u većini ili čak svim jezicima smatra otuđivim te jedan koji se uglavnom i u gotovo svim jezicima smatra neotuđivim:⁸ *knjiga, ruka*.

Na odnos između ruke i čovjeka osoba ne može djelovati. Ruka je čovjekov neotuđivi dio. Pa čak i onda kada čovjek izgubi ruku (kada mu je, na primjer, amputiraju) ta se ruka uvijek smatra njegovom rukom. Ruka je čovjeku logički, a u mnogim jezicima i jezično neotuđiva. Pod time se podrazumijeva sljedeće: logički

⁸ Najčešći neotuđivi pojmovi spadaju u sljedeća semantička polja: dijelovi tijela, duhovna sfera, rodbinski nazivi, odjeća, oružje. Svi oni čine dosta ograničene skupine pojmova za razliku od otuđivosti u kojoj takvih ograničenja nema.

je neotuđiva na način da se pojam *ruka* uvijek veže uz poimanje osobe. Tako smo implicitno svaku ruku vezali uz nekog čovjeka. Pod jezičnom neotuđivošću pojma *ruka* misli se na činjenicu da mnogi jezici zasebnim izrazima ističu razliku između neotuđivoga (među koje spada pojam *ruka*) i otuđivoga. Dakle, u većini jezika pojam *ruka* naći će se u zasebnom izrazu, različitom od onoga kojim se izražava otuđivo.

Hrvatski jezik, prividno, ne bilježi razliku između neotuđivoga i otuđivoga,⁹ ali se ipak u nekim izrazima neotuđivi pojmovi češće pojavljuju od otuđivih (usp. na primjer, izraze i načine na koje se u hrvatskom jeziku izražavaju psovke, zakletve ili kletve).¹⁰

Knjiga je otuđiv pojam. Ona se ni na koji način u hrvatskome ne može smatrati neotuđivom od osobe, a da je to i jezično izrazivo. Ipak pojedini, naoko otuđivi pojmovi, mogu se naći u neotuđivim izrazima, no u tom slučaju treba naglasiti kako se tada radi o percepciji osobe u pojedinom društvu i svega onoga što čini osobu (na primjer, u starogrčkom je *oklop* bio neotuđiv, a *mač* otuđiv).¹¹

Na neotuđivost utječu mnogi čimbenici od kojih valja istaknuti sljedeće: prirodni ili biološki (dijelovi tijela, roditelji, djeca); društveni (supružnici, nekrvna rodbina, društveno okruženje), razdoblje (npr. starogrčki: *oklop* - *neotuđiv*, *mač* - *otuđiv*).

No, sve zajedno može se svesti na nazivnik: percepcija osobe u društvu. Upravo percepcija osobe u nekom društvu ponajviše utječe na neotuđivost. Svako društvo osobu vidi na svoj način i sukladno tome pripisuje joj veći ili manji broj neotuđivih pojmova.

Tim čimbenicima, čiji broj ovdje nije iscrpan već je riječ o najčešćim čimbenicima koji utječu na neotuđivost, može se dodati kako na neotuđivost mogu utjecati i jezične mogućnosti svakog pojedinog jezika. Pod time se podrazumijeva, na prvom mjestu, sadržanost i razlikovanje kategorije osobe na formalnom planu. Drugim riječima, jezici u kojima se kategorija osobe bolje očuvala lakše će uspostavljati odnos između dvaju pojmova, a samim time i ostvarivati odnos neotuđivosti.

Uzmimo kao primjer hrvatski jezik koji ima bogato razvijenu sklonidbu i sprezanje. Razlikovanje osobe u glagolu (*perem* – 1. os. jd.; *pereš* – 2. os. jd.; *pere* – 3. os. jd., itd.) te padežni oblici imenica i zamjenica u mnogo čemu čine suvišnom uporabu posvojnih zamjenica, za razliku od jezika koji su kategoriju osobe sačuvali u manjoj mjeri. Na primjer u engleskom, koji ima svega dva oblika u prezentu (*I, you, we, they wash / he, she, it washes*) te samo dva oblika za zamjenice (*I / me*) uporaba posvojne zamjenice vrlo je česta kako s otuđivim tako i s neotuđivim pojmovima.

---

⁹ Usp. Matasović, 2002.

¹⁰ Dijelovi tijela i rodbinski nazivi tradicionalno se smatraju neotuđivima i kao takvi češće će se naći u zakletvama, psovkaama ili kletvama: *Majke mi!*, *Očiju mi!*, *Ruke ti se osušile!*

¹¹ Vidi objašnjenje u Frleta, 2008: 76. – 77. i 85. – 86.

Usporedimo:

Hrvatski	Engleski	Odnos
<i>Perem_i ruke_i.</i>	<i>I wash my hands.</i>	Neotudivost
<i>Spustite oružje.</i>	<i>Put down your weapon.</i>	Otudivost

Isto tako, u hrvatskome je dostatna i sâma osoba u zamjenici ili u glagolu pa da se dva pojma dovedu u odnos:

Zubar mu_i je izvadio zub_i.

Dižem_i ruku_i.

U nedavno objavljenom članku M. Znika govori o asimetriji u hrvatskom jeziku i navodi kako imenice ženskog roda na ništični dočetak imaju svega dva oblika te da je tako umanjena njihova obavijesnost. Slično je i s tuđim ženskim imenima poput *Karmen*, *Ines*, *Ingrid* te pridjevima *kaki* ili *drap*. Kako bismo „ispravili taj nedostatak“, često se služimo atributima ili apozicijama.¹² Ako dobro tumačimo pojam *obavijesnost*, to bi značilo da razlikovanje više oblika jedne imenice nosi više obavijesti o toj imenici. Manje obavijesnosti (manje oblika) traži bolju odredbu pomoću atributa ili apozicije. Gotovo istu situaciju imamo i u primjerima u ovom radu. Razlikovanje osobe u sprezanju, odnosno padežni oblici zamjenica (i imenica) obavijesniji su te je uporaba posvojnih zamjenica suvišna: *Perem svoje ruke*. No, ako te razlikovnosti nema, ako glagol i zamjenica nisu dostatno obavijesni, onda se vrlo često mora uporabiti posvojna zamjenica koja upućuje na osobu s kojom je neki pojam u odnosu (*I wash my hands* / *I wash the hands*).

Vjerujemo da je upravo ta činjenica (razvijenost sprezanja i sklonidbe te obavijesnost koja je njihova izravna posljedica) u većem dijelu neutralizirala razliku između neotudivosti i otudivosti u hrvatskom jeziku. Primijeni li se taj kriterij na jezike koji imaju slabo ili slabije razvijeno sprezanje i sklonidbu, vidjet će se da ti jezici vrlo teško dovode u odnos dva pojma na implicitan način te da zbog toga jako dobro razlikuju neotudivo od otudivog. Primjerice, takvi su jezici engleski i francuski, u kojima su implicitni izrazi isključivo vezani uz neotudive pojmove.¹³

¹² Usp. Znika, 2008.: 90.

¹³ Uz pojmove koji se smatraju neotudivima, a u ta dva jezika u tom je slučaju riječ isključivo o dijelovima tijela, nije potrebno upotrebljavati posvojnu zamjenicu već je dostatna zamjenica u dativu ili akuzativu kako bi se dva pojma dovela u vezu, npr.: *Je me suis cassé la jambe* (zamjenica u dativu) „sломio sam nogu“ ili *He hit him in the face* (zamjenica u akuzativu) „udario ga je u lice“, za razliku od otudivih pojmova koji se obvezno moraju uporabiti s posvojom zamjenicom (*moj, tvoj...*) ako ih se želi dovesti u odnos sa subjektom: *J'ai cassé mon verre* „sломio sam (svoju) čašu“.

Za uspostavu odnosa otuđivosti takvih ograničenja i kriterija gotovo da i nema. Dovoljna je nazočnost kategorije osobe i volja subjekta posvojnosti i bilo koji pojam pa da se uspostavi taj odnos. Bilo koji pojam može se dovesti u vezu s osobom ako za to postoji i najmanji razlog. Vjerojatno je to razlog zbog kojeg je Heine (1996., 1997.) odredio sedam, a Fónagy (1975.) čak 36 različitih vrsta odnosa posvojnosti. Može biti toliko različitih vrsta posvojnosti koliko ima i različitih situacija. Na primjer: *moja kuća, mačka, haljina, plaća, olovka, omiljena TV serija* itd. Sve su to moguće različite vrste posvojnosti/otuđivosti. Stoga bi se kao još jedna razlika između neotuđivosti i otuđivosti mogla navesti i ograničenost /neograničenost.

Treba reći još nekoliko riječi o najuobičajenijem izrazu za označavanje neotuđivosti – dativu neotuđivosti u hrvatskom jeziku. Usporedimo sljedeće tri rečenice:

- a) *Oprao sam ruke.*
- b) *Oprao sam si ruke.*
- c) *Oprao sam mu ruke.*

Obični govornik hrvatskoga jezika odmah će zapaziti uporabu povratne zamjenice *si* u b) primjeru. Rečenice a) i c) obične su hrvatske rečenice i kao takve ne će privući dodatnu govornikovu pozornost. Rečenica b), iako je potpuno ispravna hrvatska rečenica, u govoru se rijetko upotrebljava. Naime, mnogi će hrvatski govornici prije uporabiti rečenicu iz primjera a) nego iz primjera b).

No, nije oduvijek bilo tako. Još u devetnaestom stoljeću pa i u prvoj trećini dvadesetog stoljeća situacija je bila upravo suprotna. Uporaba povratne zamjenice bila je česta i normalna u takvim i mnogim drugim izrazima.

Mnogi primjeri svjedoče o čestoj uporabi povratne zamjenice u nedalekoj prošlosti našeg jezika. Jezik hrvatskih klasika¹⁴ obilovao je povratnom zamjenicom *si*:

Jurko potegnu dva puta; pucnu jezikom i, vrativ sucu vrč, obrisa *si brkove* rukavom. (A. Šenoa, *Seljačka buna*, III)

Sad *si* otari *suze*, pa da legnemo. (E. Kumičić, *Začudeni svatovi*, III)

Zatim uzdahne, protrvši *si obraze* i oči, pa će svojoj drugarici (A. Kovačić, *U registraturi*, II)

Normativno pravilo da ne valja upotrijebiti zanaglasno *si* stupa na snagu nakon pobjede hrvatskih vukovaca u 19. stoljeću i utjecaja koji su oni izvršili na hrvatski jezik. Maretić (1924.) u svom Hrvatskom ili srpskom jezičnom savjetniku pod natuknicom *si* piše:¹⁵

„Ima prilikâ, kad je i *si* i *sebi* zališno i pogrešno; to je onda, kad se i bez *si* (*sebi*) razumije sve, što treba, na pr. ja ću *si* (*sebi*) to razgledati, vi ste *si* (*sebi*) dobro zapamtili, on *si* je (*sebi*) to izabrao.“

---

¹⁴ A. Šenoa, J. E. Tomić, E. Kumičić, A. Kovačić, F. Mažuranić i mnogi drugi.

¹⁵ Slično je u Maretićevoj gramatici iz 1899. (§193).

Tako je izbačeno hrvatsko *si* iz dativa neotudivosti budući da se, kako Maretić kaže, i bez njega sve razumije. Kako se u primjeru *Oprao sam ruke* automatski podrazumijeva *sebi (si)* odnosno *svoje ruke*, povratna zamjenica *si* postaje suvišna te se ona danas u tom i sličnim primjerima (*slomiti ruku, umiti lice, oprati zube*) rijetko upotrebljava.

No, nisu svi hrvatski jezikoslovci prihvatili izostavljanje zamjenice *si* kao normativno pravilo. Mnogi su se od njih s pravom zalagali za očuvanje povratne zamjenice *si* iako su ju osporavali i neki ugledni jezikoslovci prošloga stoljeća.¹⁶ Najveći zagovaratelji očuvanja povratne zamjenice *si* u hrvatskom jeziku bili su N. Andrić (1911.) i S. Babić (1964. – 1965., 1990., 2007.).

Maretić kaže da ima prilika kada je i *si* i *sebi* zališno i pogrešno što podrazumijeva da postoje i one prilike u kojima *si* nije suvišno. Neki od primjera za takvu tvrdnju mogu se pronaći u Hrvatskom jezičnom savjetniku.¹⁷

„Povratnom zamjenicom u dativu izbjegava se dvoznačnost i nerazumljivost. *Gradi kuću* (sebi ili drugomu) – *Gradi si kuću. Donesi si stolac.*“

Jasno je da se navod odnosi na mogućnost razlikovanja negovornih osoba koje pomoću povratne zamjenice *si* ili osobne zamjenice u dativu (*mu*) možemo lako odrediti: *Ivan gradi kuću* može značiti a) „*Ivan si* gradi kuću“ ili b) „*Ivan mu* gradi kuću“. Uporabom povratne zamjenice u dativu lako se izbjegava taj nesporazum, iako bi se u suvremenom hrvatskom jeziku neuporaba povratne zamjenice uglavnom tumačila kao u a) primjeru.

S komunikacijskoga se gledišta može reći da je povratna zamjenica u dativu nepotrebna u primjeru *Oprao sam ruke* budući da povratna zamjenica *si* u primjeru *Oprao sam si ruke* ne suprotstavlja ni jednu drugu osobu osobi izraženoj u rečenici. Naime, *Oprao sam mi ruke* nije ispravna rečenica. To potvrđuje i Babić (1964. – 1965.: 119): „Dakle, *si* ne valja upotrebljavati, kao ni *sebi*, kad je oznaka da se što odnosi na subjekat suvišna.“ Iz samog je primjera jasno da se *ruke* odnose na osobu koja je subjekt rečenice te na taj način *si* postaje zališno.

Vrlo se često zamjenica *si* podrazumijeva kada su subjekt i objekt rečenice u neotudivom odnosu kao u već navedenim primjerima s dijelovima tijela (*slomiti ruku, umiti lice, oprati zube*). Ipak, postoje primjeri kada objekt rečenice stoji u neotudivom odnosu sa subjektom rečenice, a usprkos tome povratna zamjenica *si* nužna je za razumijevanje cijele rečenice. Kad bismo iz sljedećeg primjera izostavili povratnu zamjenicu *si* dobili bismo dvojbenu rečenicu:

Pucajo je u grudi.

¹⁶ Npr. Brabec, Hraste, Živković, 1963.: 96. navode kako enklitički oblik *si* nije književan.

¹⁷ Barić i sur., 1999.: 174. – povratna zamjenica.

za razliku od primjera s povratnom zamjenicom kada rečenica poprima jasno značenje:

Pucao si je u grudi.

Iz konteksta nije jasna veza između subjekta i objekta rečenice i ona se mora označiti povratnom zamjenicom koja tako (p)ostaje nužni dio rečenice.

Kada Maretić kaže kako se sve razumije i bez *si* odnosno kada Matasović¹⁸ tvrdi kako se ne treba upotrebljavati povratno-posvojnu zamjenicu *svoj* jer se podrazumijeva, onda treba dodati i zašto se izostavljanje *si* i *svoj* podrazumijeva. *Si* i *svoj* podrazumijevaju se s hijerarhijski višim pojmom (osobom) u rečenici koji se nalazi u logičkom odnosu s hijerarhijski nižim pojmom, a njihova se logička veza uspostavlja zbog osobe izražene u glagolu. Odatle je pomoćni glagol *sam* iz rečenice *Oprao sam ruke* dostatno obavijestan da automatski uspostavlja odnos između pojma *ruke* i osobe izražene glagolom. Naravno, uspostavi takva odnosa pogoduje i sama percepcija odnosa u kojem se nalaze pojmovi *ruka* i *osoba*, a koji se u gotovo svim jezicima definira kao neotuđiv.

Zaključno se može reći da su neotuđivost i otuđivost dva slična odnosa koji se u mnogim jezicima različito izražavaju. Oni se susreću, ali i razilaze u osobi, koja je središnji čimbenik obaju odnosa. Odnos u kojem se nalaze osoba i određeni pojam definira se kao neotuđiv ili otuđiv. Neotuđivi se pojmovi izražavaju pomoću izraza neotuđivosti (implicitnih) dok se otuđivi pojmovi izražavaju eksplicitnim sredstvima (posvojnim zamjenicama, posvojnim genitivom). U hrvatskome je ta razlika u mnogočemu neutralizirana i prividno ne postoji razlika između neotuđivih i otuđivih pojmova. Ta se neutraliziranost pripisuje smo izricanju kategorije osobe u hrvatskom jeziku. Naime, obavijesnost o osobi koju nude različiti padežni oblici zamjenica odnosno glagolskih osoba dovodi do situacije da se i otuđivi pojmovi mogu izraziti neotuđivim izrazima.

Dativ neotuđivosti za izražavanje tog odnosa poznaju mnogi svjetski jezici. Hrvatski jezik ne odstupa od toga i obiluje mnogim primjerima dativa neotuđivosti. Ono što ga razlikuje od drugih jezika jest činjenica da se uspostava odnosa između osobe i pojma, neotuđivog ili otuđivog, lako može uspostaviti implicitnim izrazima. Mnogi jezici u tu svrhu dobro razlikuju neotuđive od otuđivih pojmova i izraze kojima se oni izražavaju. Druga se razlika nalazi u primjerima kada se objekt i subjekt stavljaju u odnos bez povratne zamjenice *si* jer se objekt (ne)otuđivosti automatski veže s osobom izraženom u glagolu ili zamjenici.

Kada je riječ o maretićevskoj normi koja je zahtijevala izostavljanje dativa povratne zamjenice *si*, hrvatski jezikoslovci s pravom ističu kako hrvatski književni jezik nastoji ispraviti mnoge pojedinosti koje su vukovci neopravdano i bez temelja

---

¹⁸ Matasović, 2002.: 154.

propisali kao hrvatsku normu, te se stoga i zalažu za uporabu dativa povratne zamjenice *si*.

Literatura

- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, (sv. XIV.), JAZU, Zagreb, 1955.
- Andrić, N., 1911., Branič jezika hrvatskoga, Kr. zemaljska tiskara, Zagreb
- Anić, V., 1991., Rječnik hrvatskoga književnoga jezika, Novi Liber, Zagreb
- Babić, S., 1964. – 1965., Smije li se upotrebljavati zamjenički *si*?, Jezik, god. 12., br. 4., str. 118. – 119.
- Babić, S., 1990., Hrvatska jezikoslovna čitanka, Globus, Zagreb
- Babić, S. i sur., 2007., Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika (Velika hrvatska gramatika), Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Barić, E. i sur., 1999., Hrvatski jezični savjetnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena/Školska knjiga, Zagreb
- Brabec, I., Hraste, M., Živković, S., 1963., Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, V. izdanje, Školska knjiga, Zagreb
- Fónagy, I., 1975., La structure sémantique des constructions possessives (Signification et mécanisme primaire), u Langue, discours et société (J. Kristeva, J.-C. Milner et N. Ruwet, eds), Pour Émile Benveniste, Pariz, Seuil, str. 44. – 84.
- Frleta, T., 2008., Neotudivost i implikacija osobe i lica, doktorski rad u rukopisu, Zadar
- Ham, S., 1998., Jezik zagrebačke filološke škole, Matica hrvatska Osijek
- Heine, B., 1996., Gramaticalization and language universalis, *Faits de langues*, 7, Ophrys, str. 13. – 23.
- Heine, B., 1997. *Possession: Cognitive sources, forces, and grammaticalization*, Cambridge university press, Cambridge
- Hudeček, L., 2006. *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Lévy-Bruhl, L., 1916., L'expression de la possession dans les langues mélanésiennes, *Mémoires de la société linguistique de Paris* 19, 2, str. 96. – 104.
- Maretić, T., 1899., Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb
- Maretić, T., 1924., Hrvatski ili srpski jezični savjetnik, Zagreb
- Matasović, R., 2002., Otuđiva i neotuđiva posvojnost u hrvatskome jeziku, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28., str. 151. – 160.
- Mićanović, K., 2001., O upotrebi posvojnih zamjenica, *Dometi*, br. 1. – 4., str. 23. – 26.
- Mićanović, K., 2003., Posvojnost, *Suvremena lingvistika* 27., str. 173. – 190.
- Silić, J., Pranjković, I., 2005., Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb
- Težak, S., Babić, S., 2000., Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Školska knjiga, Zagreb
- Znika, M., 2008., Asimetrija u hrvatskom jeziku, *Jezik*, god. 55., br. 3., str. 89. – 94.

Sažetak

Tomislav Frleta, Sveučilište u Zadru
UDK 81'367, izvorni znanstveni rad
primljen 24. rujna 2008., prihvaćen za tisak 7. studenoga 2008.

Résumé

L'inaliénabilité est un phénomène universel dont on a pourtant très peu parlé en croate. Les langues se sont dotées de nombreuses constructions pour marquer la différence entre l'inaliénabilité et l'aliénabilité. Or en croate, la différence entre ces deux types de rapport est presque neutralisée à cause de l'abondante conservation de la catégorie de la personne dans son système langagier. Le croate diffère des autres langues du fait de la proscription par les vukoviens de l'omission du pronom réfléchi *si*. Les linguistes croates d'aujourd'hui s'opposent à juste titre à cette règle.

SKLONIDBA MUŠKIH DVOSLOŽNIH IMENA I NAGLASNA DVOJNOST

Tomislava Bošnjak Botica i Zrinka Jelaska

načnost navođena u prvih sedam izdanja gramatike Težaka i Babića (od 1966. do 1992.) i gramatike Babić i dr. (1991.) potvrđena je i objašnjena u osmome izdanju gramatike Težaka i Babića (1992.: 90.) gdje se navodi:

„Imenice kao što su *Ero* i *Mile* u zavisnim padežima imaju zapravo promjenu imenica ženskog roda. Imenice tipa *Ero* u jugoistočnim krajevima, posebno u Dubrovniku i okolici mijenjaju se u svim padežima po muškoj promjeni, kao auto (*Ivo, Iva, Ivu* itd.). I to je hrvatska književnojezična promjena, ali ograničena područja.“

Posljednja rečenica sasvim jasno i nedvosmisleno izriče da takva sklonidba pripada književnomu jeziku. U novijim izdanjima ti su navodi unekoliko promijenjeni, izostavljen je *Mile*:

„Imenice tipa *Ero* u jugoistočnim krajevima, posebno u Dubrovniku i okolici mijenjaju se u svim padežima po muškoj promjeni...“

Jednaka se preporuka nalazi i u novijim izdanjima, ali se govori o mijenjanju po „A sklonidbi“ (npr. Težak i Babić, 2004. : 112.) umjesto muške promjene.

U 12., prerađenoj i dopunjenoj izdanju (2000.), naveden je i dodatak, objašnjava se da se takvom sklonidbom upozorava na zavičajnost onoga o komu je riječ i da se u dubrovačkoj književnosti tako sklanjaju i muška imena na -e (*Džore - Džora*).